

Provinciaal Beleidsplan Ruimte Antwerpen

BELEIDSKADERS

CONCEPTNOTA

Provincie
Antwerpen

Gezien en goedgekeurd door de provincieraad van Antwerpen van 23 mei 2019

De Provinciegriffier,
(w.g.)
D. Toelen

De Voorzitter,
(w.g.)
K. Geysen

Voor eensluidende kopie,
Het Departementshoofd,

Wim Lux

Colofon

Deputatie van de provincie Antwerpen

Cathy Berx
Luk Lemmens
Kathleen Helsen
Jan De Haes
Ludwig Caluwé

Verantwoordelijke uitgever

Wim Lux

Adres en contact

Provincie Antwerpen
Dienst Ruimtelijke Planning
Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen

www.provincieantwerpen.be/beleidsplanruimte
beleidsplanruimte@provincieantwerpen.be

Inhoudelijke ondersteuning en opmaak beeldmateriaal

BUUR en Atelier Romain voor provincie Antwerpen

Versie

Conceptnota beleidskaders, 23.05.2019

Ruimtelijke planner

Miranda Coppens

INHOUD

Leeswijzer	2
Relatie met de strategische visie	4

Beleidskader Ruimtelijke vertaling van de strategische visie .. 7

Waarom kiezen we voor dit beleidskader?	8
De provincie Antwerpen bepaalt waar we onze toekomstige (hoog-) dynamische functies bundelen	9
De provincie Antwerpen bepaalt waar we de open ruimte willen versterken	12

Beleidskader Levendige kernen 15

Waarom kiezen we voor dit beleidskader?	16
De provincie Antwerpen koppelt ontwikkelingsperspectieven aan verschillende types kernen	17
De provincie Antwerpen bepaalt voorwaarden om de ruimtelijke kwaliteit in kernen te verzekeren	20

Beleidskader Verdichten en ontlichten van de ruimte ____ 23

Waarom kiezen we voor dit beleidskader?	24
De provincie Antwerpen helpt de open ruimte versterken ____	25
De provincie Antwerpen ondersteunt de Vlaamse ambitie om het bijkomend ruimtebeslag te beperken	30
De provincie Antwerpen koppelt verdichting aan ontlichting bij ruimtelijke ontwikkelingen	33

LEESWIJZER

Evoluties zoals de klimaatverandering, technologische ontwikkelingen en maatschappelijke veranderingen hebben een aanzienlijke impact op ons ruimtegebruik. Hoe gaan we daarmee om zodat we ook in 2050 nog voldoende ruimte hebben om te wonen, te werken en te leven? In het Provinciaal Beleidsplan Ruimte Antwerpen, kortweg PBRA, willen we een antwoord geven op deze vraag. Het PBRA bevat de visie op de ruimtelijke ontwikkeling in de provincie Antwerpen voor de lange en middellange termijn. Het bestaat uit een strategische visie (lange termijnvisie) en een set van beleidskaders (middellange termijnvisie, operationeel van aard). Het PBRA vervangt, eens het definitief is goedgekeurd, de provinciale ruimtelijke visie uit het Ruimtelijk Structuurplan Provincie Antwerpen (RSPA).

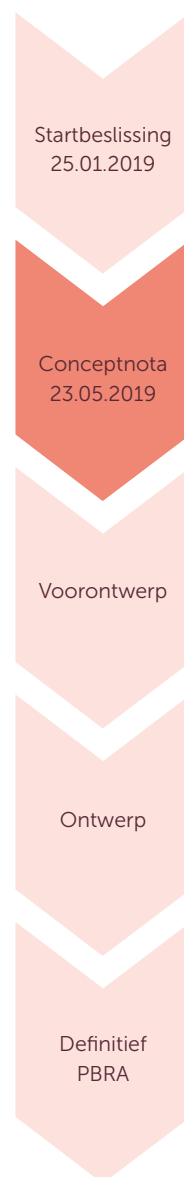
Dit document bevat de **conceptnota's van deze beleidskaders:**

- **Ruimtelijke vertaling van de strategische visie**
- **Levendige kernen**
- **Verdichten en ontlichten van de ruimte**

Een provinciaal **beleidskader** geeft op een meer concrete wijze invulling aan de strategische visie uit het PBRA. Voor de keuze van deze beleidskaders namen we het volgende in overweging:

- Ze maken de 4 ruimtelijke principes concreet en geven uitvoering aan de 7 strategieën uit de strategische visie.
- Ze focussen op elementen waarop we willen inzetten of waarin we verder een rol kunnen spelen.
- Ze zijn thema-overschrijdend.
- Ze volstaan om het RSPA te vervangen.

De **conceptnota** is een belangrijke tussenstap om te komen tot een definitief Provinciaal Beleidsplan Ruimte Antwerpen. Het uitvoeringsbesluit¹ stelt dat een conceptnota kernachtig de ambitie van het beleidskader weergeeft en een discussie op hoofdlijnen mogelijk maakt.

Bovenstaand stroomdiagram geeft de fase 'conceptnota' aan binnen de procedure van het PBRA.

In de conceptnota van de beleidskaders worden het opzet en de **doelstelling** verder verfijnd aan de hand van doelstellingen die rechtstreeks volgen uit de strategische visie van het PBRA. Ze zijn een vertaling van de ruimtelijke principes en strategieën. Ze geven een antwoord op de vraag: "Wat wil de provincie Antwerpen bereiken tegen 2050?". Deze doelstellingen verfijnen we en we formuleren een antwoord op de vraag: "Wat moeten de provincie Antwerpen of andere partners doen om het gewenste resultaat te bereiken?".

Het uitwerken en verwezenlijken van de doelstellingen vraagt een nauwe samenwerking met verschillende bestuursniveaus. Het realiseren van acties en verder onderzoek kan gebeuren door ons of door partners, samen of afzonderlijk.

De doelstellingen worden per beleidskader inhoudelijk uitgewerkt in de volgende fasen van de opmaak van het PBRA.

In elk beleidskader zullen we bij de verdere uitwerking naar voorontwerp concrete acties formuleren die we voorstellen om het beleidskader uit te voeren. Binnen deze acties bepalen we:

- welke samenwerkingsverbanden we opzetten
- welke rol de provincie Antwerpen opneemt
- wat de verhouding is met het bestaande beleid (huidige gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen, (provinciale) ruimtelijke uitvoeringsplannen, ...) en de lopende projecten en hoe we hiermee omgaan
- welke instrumenten we inzetten voor de realisatie van de actie

RELATIE MET DE STRATEGISCHE VISIE

De beleidskaders zijn de vertaling van de 4 ruimtelijke principes en de 7 strategieën uit de strategische visie.

De **4 ruimtelijke principes** uit de strategische visie, die de basis zijn om een transitie naar een duurzame ruimtelijke ontwikkeling te faciliteren, zijn:

- **zuinig ruimtegebruik**, om meer te doen met dezelfde ruimte
- **veerkracht**, zodat we flexibel zijn bij verrassingen
- **nabijheid en bereikbaarheid**, zodat we ons duurzaam verplaatsen
- **eigenheid**, want de ene gemeente is de andere niet

De principes concretiseren we door **7 strategieën** voor het provinciale ruimtelijke beleid te formuleren. Met deze strategieën maken we keuzes die cruciaal zijn voor het vormgeven van de ruimte in de toekomst:

- **Offensieve open ruimte**: De beheerders van de open ruimte, m.n. natuur, landbouw, water en recreatie ontplooiën zich samen en op een duurzame en gelijkwaardige manier om elkaar en de open ruimte te versterken.
- **Versterkte vervoerscorridors**: Goed gelegen multimodale vervoersknopen worden met elkaar verbonden door multimodale vervoerscorridors.
- **Sluitend locatiebeleid voor (hoog-)dynamische functies**: (Hoog-)dynamische voorzieningen en bedrijvigheid worden in eerste instantie verweven in multimodaal ontsloten kernen. Functies die niet verweefbaar zijn in kernen, worden gebundeld aan multimodale vervoersknopen (buiten de kernen).

- **Levendige kernen:** De levenskwaliteit, het behoud van karakter en identiteit is in elke kern belangrijk. Enkel de kernen die multimodaal ontsloten zijn en een hoog voorzieningenniveau hebben, zijn geschikt om de bevolkingsgroei op te vangen.
- **Samenhangend ecologisch netwerk:** Een onafgebroken ecologisch netwerk van natuurgebieden, valleigebieden, kleine landschapselementen en (blauw) groene netwerken doorheen de open en de bebouwde ruimte creëren. Dit kan gaan van zeer grootschalige gebieden tot fijnmazige ingrepen.
- **Energie-efficiëntie:** We streven met ons ruimtelijk beleid naar een vermindering van ons energieverbruik en kiezen voor een energie-efficiënte inrichting. Het bundelen van activiteiten creëert nabijheid, wat resulteert in minder en kortere verplaatsingen. Het bundelen van activiteiten verhoogt ook de aantrekkelijkheid voor het openbaar vervoer, met onder meer energiebesparing tot gevolg.
- **Van versnippering naar bundeling:** We zetten in op een efficiënter ruimtegebruik zodat we in staat zijn om onze open, onverharde ruimte te vrijwaren en versterken. We gaan de versnippering tegen en zetten in op het bundelen van bebouwing. De financiële en ruimtelijke meerwaarde van de verdichting aan multimodale vervoersknopen kan worden gekoppeld aan de ontsnippering van de open ruimte. De kosten en baten van de ontwikkeling voor de private sector en de overheid kunnen op die manier evenwichtig verdeeld worden.

Provinciaal Beleidsplan Ruimte Antwerpen

BELEIDSKADER
RUIMTELIJKE VERTALING
VAN DE STRATEGISCHE VISIE

CONCEPTNOTA

Waarom kiezen we voor dit beleidskader?

Met het **beleidskader rond de 'Ruimtelijke vertaling van de strategische visie'** willen we onze strategische visie visualiseren. Het finale doel is een **ruimtelijke vertaling** die de principes en strategieën weerspiegelt. We bekijken op bovenlokale schaal waar (hoog-)dynamische functies zoals wonen, economische activiteiten en voorzieningen zich kunnen ontwikkelen en waar de open ruimte kan versterken.

We willen de strategische visie vertalen op een kaart die beleidsmatig impact heeft en tegelijkertijd aanpasbaar is aan wijzigingen in de ruimtelijke context. Daarom kiezen we ervoor om de achterliggende logica, de onderbouwing van de kaart, uit te werken in dit beleidskader. De kaart zelf maken we op als actie ter uitvoering van dit beleidskader.

De ruimtelijke vertaling van de strategieën vormt de basis voor de verdere uitwerking van het provinciaal ruimtelijk beleid, kadert provinciale uitvoeringsprojecten en maakt het mogelijk om projecten van andere instanties te adviseren. Daarnaast kunnen andere overheden en partners zich baseren op de onderbouwing van de kaart voor hun eigen ruimtelijk beleid. De kaart beschouwen we eveneens als een middel om het debat rond het provinciaal ruimtelijk beleid te voeren.

Om de ruimtelijke vertaling van de strategische visie te kunnen maken, brengen we eerst de **netwerken en locaties in beeld die relevant zijn op bovenlokaal schaalniveau**.

Dit beleidskader bestaat uit **twee doelstellingen**. We bepalen enerzijds waar onze toekomstige ontwikkelingen gebundeld moeten worden en anderzijds waar onze open ruimte versterkt moet worden.

De provincie Antwerpen bepaalt waar we onze toekomstige (hoog-) dynamische functies bundelen

We versterken verschillende netwerken om ontwikkelingen te kunnen bundelen op de meest geschikte locaties. We koppelen ruimtelijke ontwikkelingen en duurzame mobiliteit aan elkaar door het mobiliteitsprofiel van functies af te stemmen op het bereikbaarheidsprofiel van de locatie. (Hoog-)dynamische (en grootschalige) functies situeren zich bijgevolg in de directe nabijheid van multimodale vervoersknopen, waar verschillende mobiliteitsnetwerken samenkomen.

De provincie Antwerpen linkt de knoop-en plaatswaarde aan ruimtelijke kwaliteit en gebruikersintensiteit

Om te bepalen waar de strategische locaties en de netwerken zich bevinden, ontwikkelen we twee instrumenten:

- **Een provinciaal Ruimtemodel:** Met dit model bepalen we of een locatie geschikt is voor de ontwikkeling van (hoog) dynamische functies. Het provinciaal Ruimtemodel bestaat onder andere uit kaarten die de bestaande bereikbaarheid met het openbaar vervoer, de fiets en de wagen en het voorzieningenniveau provinciebreed weergeven.
- **Een provinciaal Ruimtekompass:** voor elke locatie waar (hoog-)dynamische functies zijn, geven we grafisch weer wat de bestaande toestand en het specifieke karakter van die locatie is. Het provinciaal Ruimtekompass bestaat uit 4 elementen:
 - de knoopwaarde: de bereikbaarheid van de locatie
 - de plaatswaarde: het aantal en de diversiteit aan voorzieningen op die locatie
 - de ruimtelijke context: de ruimtelijke eigenheid van de locatie

- de gebruikersintensiteit: hoeveel mensen op de locatie wonen of werken of hoeveel mensen de locatie bezoeken

Het Ruimtemodel geeft een eerste indicatie. Met het Ruimtekompas en diepgaander onderzoek bekijken we de uitvoerbaarheid op het terrein.

Het provinciaal Ruimtemodel en de provinciale Ruimtekompassen zijn flexibele instrumenten: het kompas en de kaarten uit het Ruimtemodel passen we aan van zodra er een substantiële wijziging is in de omgeving.

De provincie Antwerpen brengt het gewenste vervoers- en kernennetwerk in beeld

Voor het provinciaal ruimtelijk beleid vertrekken we nu vanuit netwerken en niet meer vanuit een geïsoleerde locatie, knoop of cluster.

Multimodale bereikbaarheid wordt de sturende factor om strategische locaties voor kernen en (hoog)dynamische functies te bepalen. Daarom brengen we het gewenste **vervoersnetwerk** in beeld. Dat vormt een samenhangend geheel van multimodaal ontsloten vervoersknoten die verbonden zijn via hoogwaardige corridors. We doen uitspraak over welke verbindingen en vervoersknoten wenselijk zijn in functie van verdere ruimtelijke ontwikkeling.

Concreet gaat het om de weergave van het gewenste spoornetwerk, het netwerk van hoogwaardig openbaar vervoer (HOV) in de vorm van tramlijnen en snelbussen, het netwerk van streeklijnen van openbaar vervoer, het fietsnetwerk in de vorm van fietsostrades en schakelroutes en het bovenlokaal wegennetwerk. Ook de bevaarbare waterwegen maken deel uit van het vervoersnetwerk. We leggen de nadruk op duurzaam vervoer, m.n. de netwerken van openbaar vervoer, fietsverbindingen en waterwegen. Waar de vervoersnetwerken verknopen komen we tot verschillende types van multimodale vervoersknoten.

Naast het vervoersnetwerk brengen we ook het **netwerk van kernen** in beeld. We duiden aan waar de kernen in de provincie gelegen zijn en geven aan welke kernen een sterke samenhang vertonen. We geven daarnaast de verschillende types kernen weer en welke kernen in aanmerking komen voor de opvang van de bevolkingstoename.

De provincie Antwerpen brengt de strategische locaties voor verdere ontwikkeling in beeld

Een locatie is strategisch als ze gelegen is aan een multimodale vervoersknoop die in aanmerking komt voor ruimtelijke ontwikkelingen. Deze locaties bepalen we aan de hand van het Ruimtemodel en het Ruimtekompass en het gewenste vervoers- en kernennetwerk.

Een strategische locatie kan vele vormen aannemen. Zowel (dorps- en stads-)kernen als clusters met economische activiteiten, recreatie en/of voorzieningen kunnen strategisch gelegen zijn en elk van deze clusters kent een andere vervoersvraag.

- Kernen zijn clusters van bebouwde ruimte, ingericht om er te wonen en tal van andere activiteiten te organiseren. **Kernen die in aanmerking komen als strategische locatie** zijn steeds multimodaal ontsloten, zijn voldoende compact, hebben een groot aanbod aan tewerkstellingsplaatsen en hebben een hoog voorzieningenniveau.
- Onder **dynamische locaties** verstaan we alle locaties met activiteiten die een hoge dynamiek met zich meebrengen op het vlak van personen- en/of goederenvervoer. Dus zowel bedrijven, kantoren en onderzoeksinstellingen als zorgcampussen en scholen.
- **Recreatieve locaties** zijn locaties waar verschillende recreatieve activiteiten gebundeld worden – vaak gekoppeld aan harde infrastructuur (gebouw, parking, enz.) – die veel verkeer genereren (bijvoorbeeld Lilse Bergen).

De provincie Antwerpen bepaalt waar we de open ruimte willen versterken

Met het Provinciaal Beleidsplan Ruimte Antwerpen zetten we in op een offensieve open ruimte. De ruimtelijke principes van de strategische visie gaan uit van zuinig ruimtegebruik waarbij het versterken van de open ruimte een belangrijke basis vormt.

Het ecologische netwerk en het aaneengesloten landbouwnetwerk zijn voor ons de belangrijkste netwerken die de open ruimte vormgeven. Om te bepalen hoe we deze netwerken versterken, brengen we ze eerst in kaart. Soms overlappen beide netwerken elkaar in de open ruimte. In ons beleid rond de open ruimte kijken we altijd naar welke mate van interactie tussen de verschillende openruimtespelers gewenst is, ook al is er op de kaart maar één netwerk zichtbaar.

De provincie Antwerpen brengt het ecologische netwerk en het netwerk van aaneengesloten landbouwgebieden in kaart

We zetten in op het behoud en de versterking van de samenhang van het **ecologische netwerk en het netwerk** van aaneengesloten landbouwgebieden op verschillende schaalniveaus doorheen de open en bebouwde ruimte. We brengen beide netwerken in beeld en geven aan op welke manier de interactie tussen beide netwerken moet geïnterpreteerd worden.

Het **ecologisch netwerk** produceert een aantal cruciale ecosysteemdiensten: het tempert het hittestress-eiland-effect waar versteende gebieden mee kampen, het biedt plaats aan zachte recreatie, het buffert overvloedige regenval, het ondersteunt een stedelijke biodiversiteit en levert een positieve bijdrage aan de luchtkwaliteit en de leefbaarheid in steden en kernen.

We tekenen het ecologische netwerk uit op basis van het fysische systeem bestaande uit bodem, reliëf, grondwater, netwerk van waterlopen en klimaat. Het bestaande laaggroen, hooggroen en de natuurlijke overstromingsgebieden aangevuld met inzichten uit ons onderzoek rond het groenblauw netwerk¹ vormen de bouwstenen van het ecologische netwerk.

Landbouw is een term die zeer diverse typologieën en schalen van landbouw omvat, zoals o.a. veehouderij, teelt van groenten in vollegrond, glastuinbouw of landbouw in en om de kernen. Ons onderzoek naar de connectiviteitsindex van landbouwpercelen² gebruiken we als basis om het netwerk van aaneengesloten landbouwgebieden weer te geven. De connectiviteitsindex geeft de mate van agrarische versnippering weer. De ruimtelijk-functionele samenhang van de landbouwgronden en landbouwinfrastructuur is namelijk belangrijk in het kader van een energie-efficiënt gebruik en een duurzame bedrijfsvoering.

1 Thematisch vooronderzoek Nota Ruimte: blauwdruk voor een groenblauw netwerk, zomer 2016, intern onderzoek van de provincie Antwerpen

2 De GIS-laag werd opgemaakt in het kader van de studie 'Opmaak van kaarten met kansen voor samenwerking tussen landbouw, natuur en water', november 2014, Provincie Antwerpen

Waarom kiezen we voor dit beleidskader?

Met het **beleidskader 'Levendige kernen'** willen we ontwikkelingen clusteren in kernen gelegen aan multimodale vervoersknopen om zo onze ruimte efficiënter te gebruiken. Verweving en multifunctionaliteit verminderen de druk op onze open ruimte. Vlaanderen formuleerde de ambitie om tegen 2040 geen bijkomende ruimte meer aan te snijden. We zetten graag mee de schouders onder die ambitie.

We willen de bevolkingsgroei opvangen in compacte kernen met een hoog voorzieningenniveau die multimodaal ontsloten zijn. Kernen die aan deze voorwaarden voldoen, zijn namelijk de aangewezen locaties om groei op te vangen zonder de verkeersdruk op de ruimte te verhogen. Het provinciaal Ruimtekompass uit het beleidskader 'Ruimtelijke vertaling van de strategische visie' ligt hiervoor aan de basis. Elke kern krijgt een specifieke rol. Sommige kernen zijn beter geschikt dan andere voor de opvang van bijkomende voorzieningen of woningen. Andere kernen zijn juist sterker ingebed in het landschap.

Dit beleidskader heeft twee **doelstellingen**. Enerzijds koppelen we ontwikkelingsperspectieven op het vlak van wonen, voorzieningen, mobiliteit, werken, recreatie en landschap aan verschillende types van kernen. Anderzijds bepalen we voorwaarden om de levenskwaliteit in al de kernen te verzekeren.

De provincie Antwerpen koppelt ontwikkelingsperspectieven aan verschillende types kernen

We stappen af van de kernenhiërarchie uit de structuurplanning en zetten in op een netwerk van kernen. Samen met de gemeentebesturen bekijken we wat de rol van elke kern binnen dit netwerk is. We zoomen in op de rol die elke kern opneemt en welke functies, ontwikkelingsmogelijkheden en –perspectieven er zijn.

Hoe het gewenste kernennetwerk in onze provincie eruit ziet, bepalen we in het beleidskader 'Ruimtelijke vertaling van de strategische visie'. De types van kernen en welke rol(len) ze opnemen, werken we in dit beleidskader uit. Naast het opvangen van de bevolkingsgroei zijn er nog andere rollen die een kern kan opnemen. We schetsen daarom een kader voor wat kernversterking in onze provincie betekent.

We benaderen de ruimte niet vanuit één thema, maar wel **sectoroverschrijdend**. In onze kernen is het belangrijk om op geschikte locaties in te zetten op verweving van functies. Bij een multifunctionele ontwikkeling komen naast wonen ook voorzieningen, tewerkstelling en bedrijvigheid voor. Deze ontwikkelingen moeten altijd op maat van de kern gebeuren en met aandacht voor de leefbaarheid en de ruimtelijke kwaliteit.

De provincie Antwerpen definieert verschillende typologieën van kernen met eigen ontwikkelingsperspectieven

Door de opdeling in verschillende types van kernen stimuleren we dat hoogdynamische ontwikkelingen op de juiste locatie gebeuren, namelijk in de multimodaal ontsloten kernen. Andere kernen kunnen bijvoorbeeld als schakels in het voorzieningenapparaat ingezet worden of een sterk landschappelijke invulling krijgen.

Voor elk type van kern stellen we een ontwikkelingsperspectief voor. Zijn er ontwikkelingskansen voor een bepaalde kern, dan formuleren we wat die voor dat type kern inhouden. We maken een keuze in verdichtingsmogelijkheden en leggen een link tussen het type kern en de best passende voorzieningen, werkgelegenheid, lokale tewerkstelling, woontypologie, ... We stellen gedifferentieerde ontwikkelingsmogelijkheden voor de verschillende functies op en formuleren deze ontwikkelingsperspectieven op bovenlokaal niveau.

De ontwikkelingsperspectieven zijn ruimer geformuleerd dan louter de mogelijkheid tot woonontwikkeling of verdichting. Bij het bepalen van deze ontwikkelingsperspectieven houden we ook rekening met de demografische evoluties en maatschappelijke trends, zoals energietransitie, gezinsverdunding, een levensloopbestendige en gezinsvriendelijke woonomgeving, ...

De provincie Antwerpen zet in op multifunctioneel ruimtegebruik in de kernen

We zetten in op de optimale afstemming van verschillende kernfuncties zoals wonen en werken, zorg en dienstverlening, maar ook groen, energie, winkelen en recreëren.

We bepalen energielandschappen om inzicht te krijgen in de draagkracht van het landschap voor energiewinning, energieopslag en energiewisseling. We bepalen wat dit betekent voor het ontwikkelingsperspectief van een kern. We gaan na welke hernieuwbare energiebronnen, energieopslag, energiedistributienetwerken en energieclusters er op ons grondgebied aanwezig zijn en koppelen dit aan een kwalitatief landschappelijk en multifunctioneel gebruik. We ondersteunen gemeenten die het verweven van hernieuwbare energie-infrastructuur en uitwisseling van energie in de kernen mogelijk maken.

We brengen in kaart welke kansen er zijn om compatibele functies optimaal met elkaar te verweven. We stellen daarbij methoden op om, waar dit wenselijk is, de verweving van functies na te streven. Ook financiële aspecten bekijken we hierbij.

We ondersteunen een detailhandelsbeleid gericht op kernversterking waarbij gemeenten kernwinkelgebieden kunnen afbakenen om de leefbaarheid van de kern te stimuleren. Het detailhandelsapparaat moet afgestemd worden op maat van de kern. Dat doen we door in te zetten op koopstroomanalyse en onderzoek naar verzorgingsgebieden.

De provincie Antwerpen geeft ruimte aan werkgelegenheid in de kern

We zoeken per type kern uit welke soorten tewerkstelling, voorzieningen en woonomgeving het meest geschikt zijn. Met een sturend locatiebeleid formuleren we voorwaarden voor locaties binnen een kern. Voorwaarden die de basis zijn voor een kwalitatieve kernversterking. We hebben daarbij ook de ambitie om locaties te definiëren waar beter niet of niet verder ontwikkeld wordt.

We stimuleren in de kernen het maximale behoud van (economische) functies die gemakkelijk verweefbaar zijn, bijvoorbeeld een bakker, een kleine KMO, maar ook innovatieve en flexibele vormen van dienstverlening, onderwijs, zorg, enz. Economische kavels en kleinschalige bedrijfszones kunnen in de kernen slechts onder strikte voorwaarden residentieel ontwikkelen om een evolutie naar monofunctionele woonkernen tegen te gaan.

We willen voldoende flexibiliteit bieden aan goed gelegen bedrijven om te evolueren. We zullen de nodige afspraken maken om proactief op verhuisbewegingen van bedrijven in te spelen en prioritair te bekijken hoe de verwevenheid in de kern kan behouden of gestimuleerd worden.

De provincie Antwerpen bepaalt voorwaarden om de ruimtelijke kwaliteit in kernen te verzekeren

Naast het bepalen van een netwerk van kernen en de rol die elke kern kan opnemen, hebben we aandacht voor het kwalitatieve aspect. Multifunctionele kernen zijn niet per definitie kwaliteitsvol en leefbaar. Ons uitgangspunt is dat verdichting in de kernen altijd hand in hand moet gaan met de verbetering van de levenskwaliteit en dat dat moet gebeuren op maat van de kern.

We denken hierbij onder meer aan compacte woningen of kwalitatieve vormen van gestapeld wonen rondom collectieve groenvoorzieningen, vormen van co-housing, enz. De veerkracht van de woonomgeving, het versterken van de eigen identiteit en het karakter van de kern, het voorzien van toegankelijke groene ruimte en bereikbare voorzieningen, mogelijkheden tot ontmoeten en recreëren, ... kunnen bijdragen tot de levendigheid van de kern. Onze ambitie is om te werken aan een leeftijds- en gezinsvriendelijke woonomgeving met stilte- of luwteplekken, waar lucht-, geluid- en geurhinder vermeden worden en waar men zich kan verplaatsen op een veilige manier (via trage wegen).

De provincie Antwerpen bepaalt ruimtelijke kwaliteitseisen voor levendige kernen

De toegang tot voldoende en nabij gelegen openbaar groen, publieke ruimte, ontmoetings- en recreatieruimte, gepaste zorg, (basis)voorzieningen en een woonaanbod op maat bepalen de levendigheid van een kern. We formuleren hoe een kern kan verdichten of versterken met respect voor de identiteit van de kern. We werken een leidraad met voorwaarden en krijtlijnen uit om de kwaliteit van het publiek domein en de bebouwde ruimte te vergroten.

De provincie Antwerpen onderzoekt hoe we de open ruimte in de kernen versterken

Een ander belangrijk element in onze kernen is het voorzien van open ruimte en het doortrekken van het ecologisch netwerk tot in de kernen. We geven aan wat de mogelijke invullingen zijn voor de open ruimtes in de kernen. Toegankelijke groene ruimte of luwte-oases voor de inwoners zorgen voor ademruimte in de kern en dragen bij aan de leefbaarheid. Anderzijds bieden deze open ruimtes de mogelijkheid om in te zetten op klimaatadaptatie in de kernen omdat de ruimte dan waterbuffering en waterinfiltratie mogelijk maakt, wateroverlast kan opvangen, het hittestress-eiland-effect kan verminderen, ...

We maken een richtlijnenkader op voor de onderbouwing van een netwerk van groene infrastructuur in levendige kernen. Het richtlijnenkader houdt rekening met de visie van ecosysteemdiensten, klimaatverandering, geluid, milieu, biodiversiteit, ontmoeting, recreatie, trage wegen, ... We geven maximale kansen aan de ontwikkeling van gedeelde publieke of semipublieke buitenruimte en functies.

We gaan op zoek naar mogelijkheden voor (nieuwe) landbouwwormen zoals stadslandbouw of stadsviskweek. We zoeken naar mogelijkheden om landbouw op op hoogte te stimuleren via verticale landbouw of het gebruik van onbenutte daken. Deze nieuwe landbouwwormen kunnen naast een economisch potentieel ook een sociale of andere functie in de kern vervullen. We ontwikkelen een tool die voor elke geschikte locatie het meest geschikte type stadslandbouw voorstelt. De tool geeft ook aan hoe initiatiefnemers stadslandbouw kunnen opstarten.

Provinciaal Beleidsplan Ruimte Antwerpen

BELEIDSKADER
**VERDICHTEN EN ONTDICHTEN
VAN DE RUIMTE**

CONCEPTNOTA

Waarom kiezen we voor dit beleidskader?

Met het **beleidskader 'Verdichten en ontlichten van onze ruimte'** willen we ervoor zorgen dat ontwikkelingen niet meer verspreid in onze ruimte gebeuren. We willen onze ruimte efficiënter gebruiken en de druk op onze open ruimte verminderen. Vlaanderen formuleerde de ambitie om tegen 2040 geen bijkomende ruimte meer aan te snijden. We zetten graag mee de schouders onder die ambitie.

Met dit beleidskader willen we enerzijds de bestaande openruimtefuncties versterken en de ongewenste bebouwing en dynamiek in de open ruimte afbouwen. Anderzijds kunnen we de open ruimte enkel versterken als we ook inzetten op een efficiënter gebruik van de bebouwde ruimte. Kwalitatief verdichten gaat samen met ontlichten – extra onbebouwde open ruimte voorzien op locaties waar bebouwing niet aangewezen is. We stimuleren bebouwing op locaties die omwille van ligging, bereikbaarheid en ruimtelijke kwaliteit in aanmerking komen voor verdichting. We reiken in dit beleidskader instrumenten en methodieken aan om te komen tot efficiënt ruimtegebruik in de bebouwde én in de open ruimte.

De **doelstellingen** van dit beleidskader bestaan erin om de open ruimte te versterken, het bijkomende ruimtebeslag te verminderen én een koppeling te maken tussen beide ambities. Verdichting van de ene locatie koppelen we bij voorkeur aan de ontlichting van een andere. Dit realiseren we door op twee sporen te werken: het tegengaan van nieuwe ongewenste bebouwing in open ruimte en het valoriseren van de verschillende openruimtefuncties. Het efficiënter gebruiken van de bestaande open ruimte is een belangrijk onderdeel.

De provincie Antwerpen helpt de open ruimte versterken

Binnen de open ruimte komen 'zachte' functies voor: natuur, landbouw, water en zachte recreatie. Ook beperkte verharding en bebouwing nodig voor het functioneren van deze activiteiten horen hier bij, zoals bijvoorbeeld een landbouwgerelateerde bedrijfswoning of een stal.

We willen de bestaande openruimtefuncties versterken en tegelijkertijd de ongewenste bebouwing en het oneigenlijke gebruik van bebouwing in de open ruimte verminderen. We stimuleren het verweven van functies op locaties waar dit geschikt is. Verweving van functies in de open ruimte is een delicate oefening, maar ze is noodzakelijk om het evenwicht tussen niet-bebouwde en bebouwde open ruimte te bewaren.

De transitie naar hernieuwbare energie is een bijkomend argument dat pleit voor ontsnippering: het ontsnipperen van de open ruimte bespaart energie en creëert nieuwe potenties voor hernieuwbare energie.

De verlinting langs verbindingswegen tussen verschillende centra tegengaan, is een belangrijke bovenlokale opdracht. Deze verbindingswegen passeren immers langs vele gemeentelijke voordeuren en dienen coherent en gezamenlijk te worden aangepakt. Verlinting stoppen, versterkt het provinciale beleid rond autoluwe fietsroutes, een autoluwe landschap, de uitbouw van een tragewegennetwerk, landschapsherstel, ...

De provincie Antwerpen zet in op het behoud en het versterken van het ecologisch netwerk en het netwerk van aaneengesloten landbouwgebieden

De open ruimte in de provincie Antwerpen is het strategische netwerk van natuurlijke en semi-natuurlijke gebieden. We willen naar een hoogwaardige open ruimte die, waar mogelijk, de verschillende openruimtefuncties verweeft.

We streven naar de realisatie van een robuust en kwaliteitsvol ecologisch netwerk door in te zetten op verbindingen tussen natuurkerngebieden in synergie met andere openruimtefuncties. Door gewenste landschapsbeelden en de blauwdruk voor het groenblauwe netwerk¹ te gebruiken, staat een duurzaam behoud, beheer en herstel van de ecologische verbindingengebieden voorop.

In onze open ruimte streven we ook naar een goede landbouwstructuur, een netwerk van landbouwgebieden die op elkaar aansluiten. In elk gebied ziet zo'n landbouwstructuur er anders uit maar is de ruimte functioneel voor de aanwezige landbouw. Het is open ruimte die beheerd wordt door landbouw (met inbegrip van de landbouwinfrastructuur) waar fijnmazige natuurlijke elementen aanwezig zijn. We zetten in op het vrijwaren en optimaliseren van de landbouwstructuur op basis van gebiedskenmerken.

De provincie Antwerpen zet in op het versterken van open ruimte in en rond de bebouwde ruimte

De bestaande open ruimte in en vlakbij de kern staat veelal onder verhardingsdruk. Nochtans zijn deze gebieden erg interessant omdat ze zorgen voor een overgang tussen de kern en de open ruimte. Enerzijds kan de kern een meerwaarde bieden aan de open ruimte (bijvoorbeeld een afzetmarkt voor landbouwproducten) en anderzijds kan de open ruimte een meerwaarde bieden aan de kern (bijvoorbeeld recreatie, waterbuffering). Recreatie maakt niet alleen een verbinding tussen erfgoed of toeristische bezienswaardigheden, maar brengt ook de mens dicht bij (de waardering van) de open ruimte.

We zetten de open ruimte in en rond kernen in als **multifunctionele open ruimte** ten dienste van het ecologische netwerk, het landbouwnetwerk of recreatie (bijvoorbeeld het inzetten van trage wegen als veilige

¹ Thematisch vooronderzoek Nota Ruimte: blauwdruk voor een groenblauw netwerk, zomer 2016, intern onderzoek van de provincie Antwerpen

fietsverbindingen, speelnatuur, ...). De open ruimte rond de kern wordt maximaal gevrijwaard van ongewenste bebouwing/verharding. We bekijken wat de gepaste invulling voor deze multifunctionele open ruimte is of gaan op zoek naar synergiën van invullingen.

We werken een beleid uit dat de onverharde open ruimte rond de kernen koppelt aan mogelijkheden voor (rand-) stedelijke landbouwontwikkelingen en/of ruimte voor het ecologisch netwerk. We beschermen op die manier onder meer de bestaande pluggenbodems en vrijwaren ze door ze zo weinig mogelijk aan te snijden voor harde bestemmingen. Deze onverharde ruimte neemt een belangrijke rol op in het aanleveren van ecosysteemdiensten. Waar mogelijk worden kringlopen van energie, water en grondstoffen lokaal gesloten.

De provincie Antwerpen zet in op de herontwikkeling van agrarische sites voor landbouwgebruik

De herontwikkeling van agrarische sites betekent enerzijds vrijgekomen landbouwsites en bijhorende gronden herontwikkelen in functie van landbouwgebruik. Anderzijds betekent dit het in stand houden van landbouwgebruik op bestaande sites. Door de herontwikkeling van agrarische sites in de open ruimte blijven de aanliggende landbouwgronden (zogenaamde huiskavels) in landbouwgebruik. Dit draagt bij tot een optimalisering van de landbouwstructuur en de samenhang van de agrarische gebieden. We streven naar een clustering van bebouwing bij bestaande bebouwde sites in het agrarische gebied zodat onbebouwde open ruimte gevrijwaard blijft.

We onderzoeken wat het toekomstperspectief is voor leegstaande en zonevreemd gebruikte agrarische gebouwen. Sommige worden weer ingeschakeld in het agrarische gebruik, terwijl anderen een nieuwe bestemming krijgen of zelfs afgebroken worden.

De herontwikkeling van agrarische sites in landbouwgebied kan pas functioneren als de mogelijkheid van

greenfieldontwikkelingen in landbouwgebied wordt beperkt. In eerste instantie zetten we in op het optimaal benutten van het bestaande aanbod. We maken voorwaarden op om dit te stimuleren.

De provincie Antwerpen maakt de open ruimte weerbaar voor klimaatverandering en zet in op hernieuwbare energie

We zoeken uit hoe we onze open ruimte moeten inrichten zodat ze ons en onze toekomstige generaties beschermt tegen en zich aanpast aan de klimaatveranderingen en andere evoluties. Biodiversiteit, ruimte voor vrije tijd, technologie (vb. hernieuwbare energie), ... zijn hierbij belangrijke randvoorwaarden.

We zetten in op de herwaardering van valleigebieden omdat ze in staat zijn om bijvoorbeeld grote hoeveelheden neerslag te bufferen en water vast te houden in tijden van droogte. Bijkomend kan deze ruimte heel wat biodiversiteit herbergen, migratie van soorten mogelijk maken, verkoeling bieden, enzovoort. We willen we dit soort ruimten maximaal vrijwaren van verdere verharding.

We bekijken welke energielandschappen er op ons grondgebied zijn en hoe ze met elkaar in verband staan. We willen inzicht krijgen in wat het landschap toelaat aan energiewinning, energieopslag en uitwisseling en op welke manier die het landschap kan versterken. Binnen elk energielandschap geven we aan welke kenmerken, uitdagingen en kansen er voor hernieuwbare energie zijn. Op die manier zetten we de energietransitie in en maken we de stap naar een energie-neutrale provincie.

We onderzoeken gebiedsgericht de risico's voor en kwetsbaarheden ten gevolge van droogte voor landbouw, drinkwatervoorraden en (grond)watergebonden natuur. Dit onderzoek vormt de basis voor een geïntegreerde gebiedsgerichte visie op het herstel van het fysische systeem.

De provincie Antwerpen gaat in tegen verdere verlinting in de open ruimte

We onderzoeken enerzijds hoe we verdere bebouwing langs verbindingswegen kunnen tegengaan. Anderzijds onderzoeken we hoe we er ongewenste functiewijzigingen, met een grote impact op het ruimtegebruik en de mobiliteit, kunnen stopzetten. We voorzien hiervoor ondersteuning van de gemeenten en starten eigen processen op.

We zoeken naar een methodiek om de trend van woonverlinting om te keren en in te zetten op het ontharden van de woonlinten.

Het afbakenen van winkelarme gebieden langs de steenwegen beperkt verdere retailontwikkeling. We maken een juridisch kader op om verdere ongewenste functiewijzigingen naar retail langs verbindingswegen tegen te gaan. We zetten ook in op de herstructurering van verbindingswegen. Bijkomende mogelijkheden voor onder meer detailhandel in clusters, koppelen we steeds aan beperkingen op andere plaatsen.

De provincie Antwerpen ondersteunt de Vlaamse ambitie om het bijkomend ruimtebeslag te beperken

Met ruimtebeslag bedoelt men de ruimte ingenomen door huisvesting, industriële en commerciële doeleinden, transportinfrastructuur, recreatieve doeleinden,... inclusief de hieraan gekoppelde onverharde ruimten. De term leunt sterk aan bij 'bebouwde ruimte', maar verschilt er toch van omdat hier ook grotendeels onverharde ruimten toe behoren, gelinkt aan de dynamische functies. Denk hierbij bv. aan golfterreinen, campings,... die geografisch niet vaak vlakbij kernen of clusters van bebouwde ruimte liggen.

Het bestaand ruimtebeslag wordt vaak onvoldoende benut: leegstaande panden, onderbenutte gebouwen en braakliggende en terreinen zorgen ervoor dat heel wat ontwikkelingsmogelijkheden niet uitgevoerd worden. We willen verdere inname van de open ruimte verhinderen door in te zetten op een kwalitatiever en efficiënter gebruik van het ruimtebeslag. We voorzien meer mogelijkheden voor gewenste bebouwde ruimtes. Zo stimuleren we optimalisatie, zuinig en meervoudig ruimtegebruik en verweving, in relatie tot de draagkracht van de omgeving. Hierbij staat het zoeken naar meerwaarde voor de verweven functies centraal, en streven we hoge kwaliteitseisen na. We zetten bijvoorbeeld in op de relatie tussen ruimte en bedrijvigheid.

De provincie Antwerpen stimuleert gemeenten om in te zetten op kwalitatieve verdichtings- en ontdichtingsprojecten binnen de bebouwde ruimte

We streven naar kwalitatieve verdichting bij gebundelde ontwikkeling, niet enkel voor woonontwikkelingen maar voor **alle** (hoog-)dynamische functies. Kwalitatief verdichten moet doordacht gebeuren met het oog op de leefbaarheid voor bewoners en gebruikers en de draagkracht van het fysische

systeem. Dit kan op diverse manieren: bouwen aan hogere dichtheden met het voorzien van voldoende kwalitatief groen, innoverende bouwtypologieën toepassen of braakliggende percelen in de kern nieuw leven inblazen. Dit behelst ook verdichtingsprojecten die niet in een kern gelegen zijn (bijvoorbeeld op een economische dynamische locatie).

Bij kwalitatieve verdichting is het belangrijk om ook locaties te ontlichten zodat er bereikbare groene ruimte en stilte-oases gecreëerd worden. Ademruimte, rust en stilte voorzien in onze sterk verstedelijkte provincie is belangrijk om de leefbaarheid van dynamische locaties te garanderen. We engageren ons om in ons ruimtelijke beleid aandacht te geven aan het integreren van deze ontlichtingslocaties in ruimtelijke ontwikkelingen. We bieden een handleiding en methodes aan om ontlichting en de relatie tussen verdichtings- en ontlichtingslocaties mogelijk te maken.

De provincie Antwerpen zet in op het principe van verweving van (hoog-) dynamische functies

Een belangrijke voorwaarde voor kwalitatieve verdichting is verweving en het afstemmen van functies. Verweving van functies of activiteiten kan op talloze manieren. Zo kan de verweving van economische activiteiten in kernen zorgen voor lokale tewerkstelling, een verhoogde dynamiek in de kern, minder woon-werkverkeer en een modal shift naar fiets- en openbaar vervoer. Activiteiten en functies kunnen gestapeld worden (in de hoogte of ondergronds), een kringloop vormen, of gebruik maken van dezelfde ruimte maar gespreid in tijd (overdag versus 's avonds, in de week versus het weekend, in het ene versus het andere seizoen).

Belangrijke voorwaarde is dat de juiste functie op de juiste plaats komt. Dit start bij het behouden van functies die op een geschikte locatie liggen, bijvoorbeeld bij een multimodale vervoersknoop. Zo zetten we in op het behoud van economische ruimte en het faciliteren van kwalitatieve uitbreidingsmogelijkheden binnen de kernen. Het uitwerken van flexibele maar duidelijke voorschriften voor ontwikkeling maakt hier onderdeel van uit. Meer geïsoleerde, grotere kavels

dienen immers maximaal voorbehouden te worden voor moeilijk verweefbare bedrijven. Verweefbare bedrijven horen maximaal thuis in de kern.

De provincie Antwerpen versterkt goed gelegen economische ruimte en clustert detailhandel maximaal aan multimodale vervoersknopen

We clusteren verspreide detailhandelszaken maximaal op locaties met een hoge knoopwaarde. Met een doordachte en kwalitatieve clustering optimaliseren we niet alleen het ruimtegebruik, we boeken ook economische en mobiliteitswinsten. Clustering van detailhandel is meer dan detailhandelszaken bij elkaar brengen. We bewerkstelligen maximale synergiën door te kijken naar andere aspecten zoals de bebouwingsgraad, de bouwtypologieën en het bouwprogramma. Perifere clustering moet in evenwicht zijn met de gewenste ontwikkeling van detailhandel in de kernen. We onderzoeken in deze optiek de herlocalisatiemogelijkheden van detailhandel naar kernen en clusters.

We behouden economische functies maximaal en bepalen strikte randvoorwaarden om goedgelegen greenfields aan te snijden of uit te breiden. De uitbreidingsmogelijkheden op bestaande – goed gelegen – terreinen worden vaak door tal van factoren, zoals stedenbouwkundige voorschriften, beperkt. We bekijken hoe we deze kunnen aanpassen.

Voor het aanduiden van gewenste winkelarme en winkelvrije gebieden, voornamelijk in de periferie en langs de steenwegen, ondersteunen we de gemeenten. De huidige problematiek van leegstand in de kernen, hangt samen met het groeiende aanbod van baanwinkels.

De provincie Antwerpen koppelt verdichting aan ontدichtung bij ruimtelijke ontwikkelingen

Verdichting niet mag leiden tot een vermindering van de kwaliteit van ruimte. Zo mag ook ontدichtung niet leiden tot een minder efficiënt gebruik van de ruimte. Een evenwichtige verdeling tussen functies en ruimtegebruik slaagt pas als we beide processen koppelen. Daarom werken we een planologische koppeling, een financiële koppeling en een bovenlokaal uitgiftebeleid uit.

De provincie Antwerpen voorziet de juiste functie op de juiste plek

We geven de ruimte een gepaste planologische invulling door ontwikkelingsmogelijkheden van openruimtefuncties te koppelen aan die van (hoog-)dynamische functies. We zoeken onder andere uit of de ruil van bestemmingen bruikbaar is.

Voor economische ruimte vertrekken we van het principe 'behoud van ruimte, niet van plek'. We behouden en versterken maximaal de goed gelegen economische ruimte en bouwen economische locaties in de open ruimte af. Waar het kan koppelen we het ontدichten aan de realisatie van bijkomende ontwikkeling op locaties die daar wel geschikt voor zijn. We bepalen voorwaarden om dat te realiseren.

Op woonontwikkelingsmogelijkheden passen we deze koppeling ook toe. In kernen die niet multimodaal ontsloten zijn, stimuleren we koppeling van verdichtingsprojecten aan het ontدichten of uitdoven van slecht gelegen woongebied.

De provincie Antwerpen stelt in haar toekomstig ruimtelijke beleid het principe van verevening voorop

We onderzoeken op welke manier we de ontدichtung in de praktijk kunnen realiseren. Financiële motieven sturen in grote mate onze ruimtelijke ontwikkeling. We werken het principe van verevening uit om hierop in te spelen: het gebruik van de opbrengsten uit de winstgevende delen om de verlieslatende delen te compenseren. Dit kan toegepast worden bij herlocalisatie van detailhandel of de afbouw van bouw mogelijkheden in woonlinten. We zoeken daarbij naar een 'financiële fairplay': de meerwaarde die gecreëerd wordt op één locatie, zetten we in om beperkingen op andere locaties te compenseren.

De provincie Antwerpen ontwikkelt een bovenlokaal uitgiftebeleid voor economische ruimte

Om het juiste bedrijf op de juiste locatie te voorzien, voldoet het planologisch instrumentarium niet altijd. We werken op bovenlokaal niveau een homogeen uitgiftebeleid uit dat gekoppeld is aan types van bedrijvigheid. Naast stimulerende maatregelen m.b.t. zuinig ruimtegebruik en bijkomende maatregelen voor een goed beheer, moet de uitgifte een instrument zijn om locaties in te vullen met de meest geschikte bedrijvigheid.

We willen een sleutelfiguur zijn om initiatieven en samenwerkingen met partners op te zetten op niveau van een economische zone die meerdere gemeenten en bedrijventerreinen overstijgt. Via economisch ruimtemanagement stemmen we vraag en aanbod in een ruimer gebied op elkaar af. We zoeken hierbij onder andere naar opportuniteiten op vlak van ruimtegebruik en energie-efficiëntie.

